

УДК 53237(577.34)(035)

ВИВЧЕННЯ ВПЛИВУ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРИТОРІЙ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ НА РОЗВИТОК ТЕРИТОРІАЛЬНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ, В ЦІЛОМУ ТА ТУРИЗМУ ЗОКРЕМА

Власенко І.В.

Вінницький національний аграрний університет

Дзюмак М.А.

Вінницький торговельно-економічний інститут

Київського національного торговельно-економічного університету

Проаналізований туристичний та територіально-рекреаційний потенціал області. Він оснований на компактності території тобто наявність транзитних маршрутів, кордонів із «зовнішніми системами» та наявність басейнів трьох найбільших річок України. Встановлено привабливість області в галузі організації зимових видів відпочинку. Також доведено перспективність малих річок в галузі розвитку таких видів відпочинку, як катання на човнах і катамаранах, купання, рибальство. Запропоновано створення конкурентоспроможного Вінницького туризму.

Ключові слова: територіально-рекреаційний комплекс, Вінницька область, рекреаційний потенціал, туризм, природні ресурси.

Постановка проблеми. Сучасна фінансово-економічна криза торкнулася всієї світогосподарської системи, не оминувши й туризму. Однак, на відміну від багатьох інших галузей, туризм є дещо стабілізаційним чинником, зокрема для районів із переважанням туристично-рекреаційної спеціалізації. Для цього фахівцям галузі необхідно брати до уваги територіальні особливості розвитку туризму і – чи не найголовніше – просторові відмінності попиту та пропозицій, які залежать не стільки від економічного стану країни, скільки від потреби в оздоровленні, відновленні фізичних і духовних сил. Саме тому економічне положення Вінницької області в контексті його впливу на розвиток територіально-рекреаційного комплексу, слід зазначити, що воно є сприятливим фактором перспективного розвитку області в цілому

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання висвітлювалось у працях відомих учених України, зокрема Биркович В.І., Василюва Н.В., Денисик Г.І., Воловик В.М., Кізюн А.Г., Лужанська Т.Ю., Феєр В.П. та ін. дослідників [1-9]. Незважаючи на значну кількість праць, економічні регіони України володіють, досі ще малоосвоєним, рекреаційним потенціалом, що потребує пошуку альтернативних ефективних стимулів для його раціонального використання у відпочинково-туристичних цілях.

Мета статті. Метою статті було дослідити можливість перспективного розвитку національної туристичної галузі і територіально-рекреаційного комплексу Вінницького регіону із врахування економічних особливостей територій.

Виклад основного матеріалу. Важливою складовою рекреаційного потенціалу Вінницького регіону є суспільно-географічне положення. Населення області становить 1701,6 тис. чол. (на 01.01.2014 р.), що складає 3,6% від загальної кількості населення України. В адміністративному відношенні Вінницька область поділяється на 27 районів, 18 міст, в тому числі 6 міст обласного підпорядкування: Вінниця, Могилів-Подільський, Жмеринка, Козятин, Хмільник, Ладизжин; 29 селищ міського типу та 1466 сіл.

Вінницька область має вигідне суспільно-географічне та економічне положення. Це одна з центральних областей України, що входить до складу Подільського суспільно-географічного району. Вона має внутрішньоматерикове прирічкове розташування (в південно-західній частині України, в середній течії Південного Бугу та басейні Дністра). Протяжність її території з півночі на південь – 204 км, зі сходу на захід – 196 км. Таким чином, території притаманна така риса як компактність. Географічний центр області знаходиться у Немирівському районі між селами Никифоровці і Лука. Розглядаючи Вінницьку область як зовнішньо відкриту систему, слід зазначити, що шістнадцять її районів – Козятинський, Погребищенський, Оратівський, Іллінецький, Барський, Хмільницький, Могилів-Подільський, Бершадський та ін. мають значну частку кордонів із «зовнішніми системами» – із Одеською, Черкаською, Кіровоградською, Київською, Житомирською, Хмельницькою, Чернівецькою областями та Республікою Молдова. Це сприяє розширенню зв'язків з цими регіонами, в тому числі і в галузі рекреації та туризму. Отже, аналіз ступеня сусідства області та її адміністративних одиниць свідчить про те, що він може розцінюватись (поряд з іншими чинниками) пріоритетним аргументом на їх користь, особливо при визначенні місцеположення об'єктів рекреаційної інфраструктури. Аналіз показників віддаленості адміністративних районів відносно Південного Бугу та Дністра вказує на те, що найбільш вигідне прирічкове положення мають Тульчинський, Немирівський, Тиврівський, Ямпільський, Могилів-Подільський, Тростянецький, Томашпільський райони. Неприятливі показники характерні для Оратівського, Погребищенського, Козятинського районів.

Суспільно-географічне та економічне положення адміністративно-територіального суб'єкта визначається як сума оцінок ступеня сусідства та положення території відносно великих річок. В цьому плані найкращі показники мають Тульчинський, Тиврівський, Немирівський, Шаргородський та Жмеринський райони. Географічне

положення в центрі України обумовлює транзитність території – області перетинають важливі автомобільні магістралі Київ-Одеса, Київ-Львів, Київ-Кишинів, Харків-Львів тощо. Вінницьку область також перетинають залізниці, які використовуються для міждержавних сполучень: Москва-Прага, Москва-Софія, Москва-Бухарест, Київ-Будапешт тощо.

В процесі вивчення суспільно-географічного та економічного положення встановлено, що важливою складовою рекреаційних ресурсів є природні ресурси, до складу яких входять ландшафти, компоненти природи, які використовують у сфері рекреації та туризму (геологічні, орографічні, кліматичні, гідрологічні, ґрунтово-рослинні, фауністичні). Одним з факторів, що визначає ступінь придатності території для рекреаційної діяльності, є рельєф.

Рельєф Вінницької області сформувався під дією ендегенних та екзогенних факторів. Особливе значення у створенні рельєфу мала і має діяльність річок. Тому сучасна поверхня області – це хвиляста, подекуди горбиста рівнина. Південна і центральна частина Вінницької області лежать у межах Подільської, а північна – Придніпровської височини. Загальний похил території – на південний схід. В цьому напрямку тече головна річкова артерія області – Південний Буг. На території Вінницької області знаходяться найбільші висоти Подільської (370 між м. Жмеринкою і с. Рахнами) і Придніпровської (323 між с. Перемога Козятинського району) височин. Вінницьке Придністров'я – це своєрідна «гірська країна». Тут Подільське плато має нахил в бік Дністра і відзначається значною розчленованістю річками на окремі пасма. Для Придністров'я також характерні цікаві форми вивітрювання. Все це створює можливості для організації зимових видів відпочинку, навчальних та пізнавальних екскурсій. Побужжя значно менше розчленоване долинами річок. Кристалічні породи тут перекриті шаром (0,5-3 м) антропогенних відкладів, тому виходять на поверхню в долинах річок, утворюючи пороги. Ці території сприятливі для розвитку водного туризму.

Північна частина області зайнята Придніпровською височиною. Її схили розчленовані долинами річок і ярами, особливо в південно-східній частині. Середня висота височини в межах області становить 300 м. Низовин, у повному розумінні цього визначення, в межах області немає. Але долини та заплави річок області придатні для полювання, збирання ягід, грибів та лікарських рослин. Важливе значення для рекреації має естетична цінність території, можливість її залучення для потреб рекреації.

Визначивши коефіцієнти горизонтального і вертикального поділу рельєфу Вінниччини, можна зробити висновки, що територія області характеризується високими естетичними якостями, виразністю рельєфу. Незважаючи на незначні відносні перевищення є можливість панорамного огляду ближніх та середніх планів пейзажу, вибору найбільш вигідних точок огляду, що збільшує естетичну цінність території області в рекреаційному відношенні. Кліматичні особливості області також сприяють створенню клімато-терапевтичних закладів та проведенню

відпочинку і оздоровлення з використанням кліматичних ресурсів.

За температурним режимом клімат Вінницької області є помірно-континентальним. Проведення зимового відпочинку вимагає поєднання відповідних погодних умов. Середня місячна температура січня в області змінюється від $-6,0^{\circ}\text{C}$ (північний схід) до $-4,3^{\circ}\text{C}$ (південний захід). Середня тривалість зими області складає 100 днів.

В розрізі адміністративних районів тривалість змінюється від 98 днів в Могилів-Подільському та Ямпільському до 113 в Літинському та Вінницькому районах. Важливою характеристикою кліматичних умов холодного періоду є наявність снігового покриву, що є сприятливим для зимових видів відпочинку. На території області стійкий сніговий покрив утворюється у другій декаді або в кінці грудня. Звичайно ці строки коливаються в залежності від характеру погоди та особливостей атмосферної циркуляції. Середня висота снігового покриву на півночі області у лютому становить 15-19 см, на півдні – до 11 см і лише в деякі зими може сягати 40 см. На півдні області близько 50% зим не мають сталого снігового покриву через відлиги. Оптимальним температурами влітку, за яких можливі всі види рекреаційної діяльності, є температури вище 15°C . Середня місячна температура липня коливається від $+18,5^{\circ}\text{C}$ на півночі до $+20,6^{\circ}\text{C}$ на півдні. Середня тривалість літнього періоду становить в області 111 днів. В розрізі адміністративних районів вона коливається від 106 днів в Літинському, Вінницькому, до 124-в Могилів-Подільському, Ямпільському районах. Активні види відпочинку можливі при температурі вище 12°C . Одним з основних видів рекреаційної діяльності влітку є купально-пляжний відпочинок.

Тривалість купально-пляжного періоду в області коливається від 95 до 110 днів, що відповідає оптимальним для рекреаційних цілей параметрам цього показника. У кліматичному відношенні Вінницька область належить до областей із найсприятливішим співвідношенням тепла і вологи, що звичайно сприяє розвитку різних видів рекреаційної діяльності. Вінницька область має досить густу мережу річок, що представлена річковими системами Південного Бугу, Дністра і Дніпра.

Басейн Південного Бугу займає 62% території області. Густота річкової мережі – $0,43 \text{ км}^2$. З середніх річок тут протікає Соб і бере початок Гірський Тікич.

Басейн Дністра займає 28% території області, густота річкової мережі складає $0,41 \text{ км}^2$. Протікає одна середня річка Мурафа.

Басейн Дніпра представлений середньою річкою Рось і займає 10% території області. Густота річкової мережі – $0,48 \text{ км}^2$. Майже всі водні об'єкти області можна використовувати для відпочинку населення, але найбільш перспективними в цьому плані є малі річки, які служать природною основою для розвитку таких видів відпочинку як комплексно-купальний та оздоровчий відпочинок, рибальство.

Найбільші рекреаційні ресурси річок зосереджені в центральних та південних районах Вінниччини, головні з них Південний Буг та Дністер з притоками. Слід зазначити, що на Пів-

денному Бузі у незміненому природному вигляді збереглися пороги. Окремі брили граніту піднімаються тут над водою на висоту понад 1,5 м. Побужські пороги відомі далеко за межами області, тут можна здійснювати водні походи на байдарках, проводити змагання з туризму тощо. Значна кількість водних ресурсів області акумулюється в озерах, водосховищах і ставках. Озер, проте, на Вінниччині немає, тому що значна дренажність території не сприяє їх утворенню. Загальна площа водосховищ і ставків у Вінницькій області складає близько 32 тис га. На 1 км території припадає 1,2 водної поверхні водойм – це один із найбільших показників серед областей України.

На Вінниччині 63 водосховища знаходяться в межах області. Крім того, частини 2-х водосховищ Дністровського каскаду розташовані на південному кордоні області.

Загальна площа водосховищ області складає 11,2 тис га. Найбільше з них Ладижинське на Південному Бузі, його площа 20,8 км. Значними за розмірами водосховищами є також Пиківське в Калиновському районі та Дмитренківське в Гайсинському районі. Більшість ставків на Вінниччині побудовані на малих річках та струмках, внаслідок чого їх водний стік зарегульований на 30-60%. На території області знаходиться понад 4000 ставків загальною площею близько 20 тис. га. Середня площа ставка на Вінниччині складає 5 га. Насиченість ставками в області – одна з найвищих на Україні, чому сприяє хвилястий рельєф. Відкриті водойми Вінницької області мають всі умови для розвитку рекреаційної діяльності, зокрема для організації таких видів відпочинку, як катання на човнах, катамаранах, купання, мандрівки, сонячні та повітряні ванни. Найвищий бал забезпеченості водними ресурсами мають Бершадський, Вінницький, Гайсинський, Могилів-Подільський, Немирівський, Тиврівський, Тростянецький, Ямпільський райони; менш забезпечені Жмеринський, Козятинський, Оратівський, Теплицький, Чернівецький, Чечельницький.

Вінниччина багата якісними мінеральними та прісними підземними водами. Найбільш поширеним на території області є водоносний комплекс в тріщинуватій зоні кристалічних порід докембрію і продуктів їх вивітрювання. За хімічним складом води цього комплексу відноситься до типу гідрокарбонатних магній-кальцієвих або кальцієвих з мінералізацією 0,4-0,8 г/дм. Дебіт свердловин переважно від 2-3 до 20-50 м/год. До окремих специфічних зон в породах кристалічного фундаменту приурочені поклади мінеральних радонових вод. На території області розвідано та враховано державним балансом Хмільницьке родовище мінеральних лікувальних радонових вод (5 ділянок), родовище столових вод «Регіна» (4 джерела), 17 родовищ прісних вод (44 окремих ділянки). Розвідується Немирівське родовище мінеральних радонових вод, Бронницьке мінеральної лікувально-столової води, декілька родовищ столових вод.

Найбільш придатними для відпочинку та оздоровлення серед рослинних ресурсів є ліси. Крім естетичних якостей, ліс виконує також

оздоровчі та санітарно-гігієнічні функції. Станом на 01.01.2006 р. в області налічувалась 376,90 тис. га земель лісового фонду, з них відкрито лісовою рослинністю – 364,52 тис. га (13,7% від загальної площі області). По території області ліси розміщені нерівномірно. У Чечельницькому, Піщанському районах ліси займають понад 20% території; в більшості районів області лісистість коливається в межах 15-20% (Тулчинський, Тростянецький, Літинський тощо), а в Козятинському та Липовецькому районах менше 5%. Лісові ресурси займають важливе місце в структурі природно-рекреаційного потенціалу області і можуть задовольнити різноманітні потреби рекреантів у короткочасному, довготривалому відпочинку, лікуванні та оздоровленні.

Об'єкти природоохоронного фонду, за винятком заповідників, теж складають рекреаційний потенціал Вінниччини. Адже крім свого основного призначення – збереження і відтворення природного фонду, вони виконують і рекреаційні функції, особливо як передумова для розвитку екологічного туризму. Станом на 01.01.2014 р. на території Вінницької області функціонує 338 природоохоронних об'єктів, серед яких: 90 заказників (21 загальнодержавного і 69 – місцевого значення), 182 пам'яток природи (10 – загальнодержавного і 172 – місцевого), 36 парків пам'яток садово-паркового мистецтва (11 – загальнодержавного і 25 – місцевого значення) та 30 заповідних урочищ. Загалом території і об'єкти природно-заповідного фонду Вінниччини займають 23878,67 га, що складає лише 0,78% від площі області. Це один з найнижчих показників заповідності в Україні. За ним область знаходиться на одній сходинці з дуже розораними областями країни, такими як Дніпропетровська, Луганська, тобто територіями де заповідність нижча 1%.

Висновки і пропозиції. В результаті проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. В процесі вивчення суспільно-географічного та економічного положення Вінницької області встановлено, що важливою складовою рекреаційних ресурсів є природні ресурси, до складу яких входять ландшафти, компоненти природи, які використовують у сфері рекреації та туризму.

2. Водні об'єкти області можна використовувати для відпочинку населення, але найбільш перспективними в цьому плані є малі річки, які служать природною основою для розвитку таких видів відпочинку, як катання на човнах, катамаранах, купання, мандрівки, комплексно-купальний та оздоровчий відпочинок, рибальство.

3. Вінниччина має усі передумови, необхідні для успішного забезпечення сталого розвитку туристично-рекреаційної сфери.

Основним завданням в розвитку туристичної галузі ми вбачаємо створення конкурентноспроможного Вінницького турпродукту та розвиток внутрішнього туризму, а це можливо зробити лише за умов належного фінансування галузі шляхом залучення інвестицій так як у компонентній структурі природно-ресурсного потенціалу Вінниччини природні рекреаційні ресурси складають 5,1%.

Список літератури:

1. Биркович В. І. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України / Стратегічні пріоритети. Науково-аналітичний щоквартальний збірник. – 2008. – № 1 (6). – С. 138-143. [Електронний ресурс] режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/byrkovych.htm
2. Васильєва Н. В. Зелений туризм – панацея чи черговий міф? – [Електронний ресурс] режим доступу: <http://www.greentour.com.ua/ukrainian/progress/arch/>
3. Денисик Г. І., Воловик В. М. Рекреаційні ландшафти Поділля. – Вінниця: ПП. «Едельвейс К», 2009. – 206 с.
4. Кізюн А. Г., Лужанська Т. Ю., Феєр В. П. Оптимізація сільських селитебних ландшафтів Поділля / А. Г. Кізюн // Географія та екологія: наука і освіта. – Умань: В-во «Сочінський» 2008. – С. 101-103.
5. Лужанська Т. Ю., Феєр В. П. Проблеми розвитку «сільського зеленого туризму» – [Електронний ресурс] режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/lugan.htm
6. Зеленому туризму обіцяють зелене світло – [Електронний ресурс] режим доступу: <http://vn.20minut.ua/news/60519>
7. Регіональна програма розвитку малого підприємництва у Вінницькій області на 2011-2012 роки. [Електронний ресурс] режим доступу: www.vin.gov.ua/web/vinoda.nsf/
8. Розвиток зеленого туризму на Поділлі, 2009 – [Електронний ресурс] режим доступу: <http://www.bershad.ua/news/oficial/nove/14751.html>
9. Сільський Зелений Туризм Вінниччини – [Електронний ресурс] режим доступу: <http://www.greentour.vn.ua/>

Власенко І.В.

Вінницький національний аграрний університет

Дзюмак М.А.

Вінницький торгово-економічний інститут

Київського національного торгово-економічного університета

ИЗУЧЕНИЯ ВЛИЯНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ТЕРРИТОРИЙ ВИННИЦКОЙ ОБЛАСТИ НА РАЗВИТИЕ ТЕРРИТОРИАЛЬНО-РЕКРЕАЦИОННОГО КОМПЛЕКСА, В ЦЕЛОМ И ТУРИЗМА В ЧАСТНОСТИ

Аннотация

Проанализировано туристический и территориально-рекреационный потенциал области. Он основан на компактности территории, есть наличие транзитных маршрутов, границ с «внешними системами» и наличие бассейнов трех крупнейших рек Украины. Установлено привлекательность области в области организации зимних видов отдыха. Также доказана перспективность малых рек в области развития таких видов отдыха, как катание на лодках и катамаранах, купание, рыболовство. Предложено создание конкурентоспособного Винницкого туризма.

Ключевые слова: территориально-рекреационный комплекс, Винницкая область, рекреационный потенциал, туризм, природные ресурсы.

Vlasenko I.V.

Vinnitsia National Agrarian University

Dzyumak M.A.

Vinnitsa Trade and Economic Institution

Kyiv National Trade and Economic University

STUDY OF THE INFLUENCE THE ECONOMIC TERRITORY OF VINNYTSIA REGION ON TERRITORIAL DEVELOPMENT AND RECREATIONAL COMPLEX IN GENERAL AND TOURISM IN PARTICULAR

Summary

Analyzed tourist and recreational potential of territorial area. It is based on a compact territory; there is the presence of transit routes, borders with the «external systems» and the availability of pools of three major rivers of Ukraine. The attractiveness of the region was established in the field of winter sports. It is also proved by the prospect of small rivers in the development of activities like boating and catamaran sailing, swimming, fishing. It is proposed to create a competitive tourism Vinnitsa.

Keywords: territorial complex of recreational, Vinnitsia region, recreational potential, tourism, natural resources.